ה"נ חזיא לדוגמא: **מתני'** [א]המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפתן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשין שמתבשלות עמהן: **גמ'** וסובן ומורסנן לא מצטרפין והתנן [א][ב]חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הן וסובן ומורסנן אמר אביי שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה: רבי יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים המתבשלות עמהן: עדשים אין פולין לא והתניא ר' יהודה אומר חוץ מקליפי פולין ועדשים לא קשיא הא בחדתי הא בעתיקי עתיקי מ"ט לא אמר ר' אבהו מפני שנראין כזבובין בקערה:

הדרן עלך כלל גדול

[ג]**המוציא** [ג]יין כדי מזיגת הכוס חלב כדי [ג]גמיעה דבש כדי ליתן על הכתית [ה]שמן כדי לסוך אבר קטן מים כדי לשוף בהם את הקילור [ז]ושאר כל המשקין ברביעית וכל השופכין ברביעית ר"ש אומר כולן ברביעית ולא [ח]נאמרו [י]כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן: **גמ'** תנא [י]כדי מזיגת כוס יפה ומאי כוס יפה כוס של ברכה [ד]אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית אמר רבא אף אנן נמי תנינא

רש"י

הכא נמי חזי. ביחד: **לדוגמא.** מי שיש לו למכור צובר מכולן ונותן לפני חלונו להראות שיש לו למכור מכולן וניחא ליה שיהו מחוברין יחד דלאיידי דזוטרי כל חד וחד הרוח מפזרתו: **מתני' אוכלים כו'.** למאכל אדם: **ומצטרפין.** כל אוכלי אדם זה עם זה: **חוץ מקליפיהן.** שאינן אוכל ואין משלימין השיעור: **ועוקציהן.** זנב הפרי דהוא עץ בעלמא: **וסובן.** קליפת חטין הנושרת מחמת כתישה: **ומורסנן.** הנשאר בנפה: **ר' יהודה אומר.** כל הקליפין אין מצטרפין כדאמרן חוץ מקליפי עדשים שמצטרפות אותן: **שמתבשלות עמהן.** לאפוקי קליפה חיצונה שהן גדלות בתוכה הנושרות בגורן: **גמ' בלוסה.** מעורבת בסובנה ובמורסנה הלכך לחם הארץ[א] קרינן ביה ומיהו לענין שבת מידי דחשיב בעינן וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו: **פולין חדתי.** קליפתן מצטרפין: **כזבובין.** לפי שהן שחורות:

הדרן עלך כלל גדול

המוציא יין. חי: **כדי מזיגת הכוס.** כשיעור שנותנין יין חי לתוך כוס להוסיף עליו מים כהלכתו ולמזוג אותו בהן ובגמרא מפרש באיזה כוס משערו: **כתית.** שבגבי הסוסים והגמלים מחמת המשאות רדו"ש בלע"ז והכי אמר בהמפקיד בבבא מציעא (דף לח.) דבש והדביש לאחי חזי לכתותא דגמלי. אבל רבותי פירשו כתית מכה שעל גב היד ושע"ג הרגל: **לשוף.** לשפשף ולהמחות בהן: **קילור.** שנותנין על העין לודיי"א בלע"ז: **ברביעית.** ביצה ומחצה רביעית הלוג: **שופכים.** מים סרוחים ובגמרא[ט] מפרש למאי חזו: **כולן ברביעית.** אף היין והחלב והדבש: **ולא נאמרו.** שיעורין שבמשנה אלא למצניעיהן לבד וחזר המצניע והוציאו חייב אבל שאר כל אדם שהוציאו אינו חייב. וסבירא ליה לר"ש דמצניע עצמו בעי שיעורא זוטא ובבציר מהא שיעורא לא מיחייב כדאמרינן בפרקין לעיל (דף עה:) דלית ליה לר"ש כל שאין כשר להצניע ואין מצניעים כמוהו שיתחייב עליו מצניעו: **גמ' תנא.** בתוספתא[י] המוציא יין כדי מזיגת כוס יפה פירוש לכוס דמתני': **כוס של ברכה.** ברכת המזון שהצריכו חכמים ליפותו כדאמרי' בברכות (דף נא.) עיטור ועיטוף הדחה ושטיפה חי ומלא: **אמר רב נחמן גרסי'.** ולא גרסי' דאמר: **שיעור כוס של ברכה צריך שיהא בו.** יין חי רובע של רביעית הלוג: **כדי שימזגנו.** במים שלשה חלקים מים ואחד יין: **ויעמוד על רביעית.** הלוג:

תוספות

חמשת רבעים קמח ועוד גרסי' כדפרי' בפ"ק (דף טו.)[א]:

הדרן עלך כלל גדול

המוציא יין. חלב כדי גמיעה. הקשה רבינו אפרים דתניא בשילהי המצניע (לקמן צה.) החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת ואין חילוק בין מוציא לחולב דהא לקמן בפירקין[י] אמרי' דהמעבד עור שיעורו כמוציא עור[ב] ותירץ ר"י דסתם חלב לגמיאה דנפיש מגרוגרת והתם מיירי בחולב לגבינה דאחשביה אחשביה[ג] וכן מוכח דכדי גמיאה נפיש מגרוגרת דבפ' בתרא דיומא (פ.) גבי שותה ביוה"כ איכא דמחייב ברביעית ואיכא למ"ד בכדי גמיאה ובעירובין (דף פג:) משמע דתשע סעודות יש בקב ובפרק חלון (שם פ:) משמע שיש י"ח גרוגרות בשתי סעודות ואי כדי גמיאה פחות מגרוגרת א"כ הוו יותר מדאי חלוקים זה מזה ומיהו (א) כגרוגרת דהמצניע (לקמן צה.) איירי ביבש אפשר שבתחלה היה יותר מכדי גמיאה ולפי זה[ד] צריך לפרש דסתם חלב הוי לגבינה[ה] והא דמיחייב הכא בכדי גמיאה היינו במפרש בהדיא לשתיה אבל אי סתם חלב הוי לאכול ולשתות ולא לגבינה אפי' היה מפרש בהדיא לגבינה היה חייב אכדי גמיאה דזוטרא הואיל וסתמו לכך כדאמרינן לעיל המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב דהא חזי לפרה[ו] וי"מ דכשחולב כבר בעין מיחייב בכדי גמיאה אבל חולב לא מיחייב אלא כגרוגרת דאין אדם טורח לחלוב בפחות מגרוגרת דכה"ג אמרי' לקמן (דף עט.) דאין אדם טורח לגבל טיט לעשות פי כור ומיהו אומר ר"י דלא דמי דהתם אין המים חשובין מחמת שראוי לגבל בהן את הטיט כמו הטיט עצמו שהוא מגובל כבר אבל הכא כשחולב להוציא מן הדד בכדי גמיאה יש לו להיות חשוב כמו במקום אחר[ט]: **כדי גמיעה.** פי' הר"ר פור"ת מלא לוגמא ולא משמע כן במסכת יומא בפרק בתרא (דף פ.):

צריך שיהא בו רובע רביעית. רביעית דהכא היינו רביעית הלוג[ז] כדפי' הקונט'[ח] ועוד יש לדקדק דהנהו רביעית דפרק ג' מינין (נזיר לח.) הם רביעית הלוג מדפריך ותו ליכא והאיכא רביעית נוטלין לידים ובמסכת ידים (פ"א מ"א) משמע בהדיא דהוי[ט] רביעית הלוג ועוד דבערבי פסחים (פסחים קט:) משמע דכוס הוי רביעית של תורה[י] ומתוך חשבון דמקוה משמע דהיינו רביעית הלוג[יא] והא דקאמר התם קיסתא דמורייסא הות בציפורי והות כמין לוגא דמקדשא ובה משערין רביעית של פסח לאו בכולה משערין דהיינו כל הלוג אלא כלומר ברובע של אותה מדה משערין רביעית של פסח: **כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית.** משמע[יב] דכוס של ברכה טעון מזיגה וכן בפ' שלשה שאכלו (ברכות נ:) אר"י בר חנינא מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ותימה דבסוף פר' שלשה שאכלו (שם דף נא.) אמרו עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה הדחה ושטיפה חי ומלא אלמא חי בעינן ומיהו התם פירש בקונטרס דלא שיהא חי כשמברכין עליו אלא דנותנו חי בכוס שמברכין בו לאפוקי שלא ימזגנו[יג] ויתננו בכוס של ברכה ור"ת מפרש דחי דקאמר[יד] היינו מזוג ולא מזוג דמיקרי חי כדאמרי' בפ' בן סורר (סנהדרין ע.)[טו] עד שיאכל תרטימר בשר וישתה יין חי ומוקי לה התם במזוג ולא מזוג[טז] ובברכת הארץ מוסיף מים עד שיהא מזוג כראוי כדאמר בפ' שלשה שאכלו (ברכות נא.) שמוסיף בברכת הארץ[יז] ולא כמו שפירש שם בקונטרס שמוסיף יין בברכת הארץ ובני נרבונא מפרשים דחי קאי אכוס שצריך שיהא שלם[יח] ואתי שפיר דכל אותן דברים דחשיב התם הוו כולהו בכוס ולא ביין [יט]וכה"ג בפרק בתרא דמכות (דף טז:) ריסק ט' נמלים ואחד חי דהיינו שלם[כ] דאפי' מת חשיב בריה כדאמר בסוף פ' גיד הנשה (חולין דף קב:)[מ]: **ויעמוד על רביעית.** ואע"ג דאמרינן בערבי פסחים (דף קז.) המקדש אם טעם מלא לוגמא יצא[כא] ומלא לוגמא הוי טפי מרביעית כדמוכח בפ' בתרא דיומא (דף פ.) יש לומר דמלא לוגמא דהתם לאו דוקא אלא כדי שיסלקו לצד אחד ויראה כמלא לוגמא כדמפרש ביומא אהנהו דהתם[כב] ועוד יש לומר דדוקא מקדש:

אף אנן נמי תנינא. דכוס של ברכה טעון רביעית דמסתמא יין שיעורו לכשימזגנו ויעמוד על רביעית כמו שאר משקין דקתני סיפא דהוו ברביעית וקתני כדי מזיגת כוס יפה משמע דכוס של ברכה לכשימזוג בעינן שיהא רביעית כמו בהוצאה אבל הא דבעינן יין רובע רביעית לא שמעינן ממתני' אלא ממילא ידעינן דהא מזיגה הויא על חד תלת והא דלא נקט במתני' כדי מזיגת רביעית מילתא אגב אורחיה קמ"ל דכוס של ברכה ברביעית ועוד משום דמהאי טעמא דחזי לכוס של ברכה חשיב ומיחייב בפחות מרביעית לפי שיכול להוסיף עליו מים ושאר משקין לא מיחייב בפחות מרביעית אע"פ שיכול להוסיף עליהן כדמסיק ודקאמרת מים בכד ומצטרפין לגבי שבת מידי דחשיב בעינן:

דאמר

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה א:
עג ב מיי' פ"ו מהל' בכורים הלכה טו והלכה יח טוש"ע יו"ד סימן שכד סעיף א ג:
א ג ד מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה ג:

גליון הש"ס

מתני' שמן כדי לסוך. עי' פ"ב מ"ב דכלים בר"ש שם:

מוסף תוספות

א. דאתיא כר' יוסי. דקסבר ראשית עריסותיכם שכשיפריש חלה שעדיין ישאר כדי עיסת מדבר. תוס' לעיל טו. ב. וכיון דחולב חייב כגרוגרת א"כ המוציא חלב נמי ליחייב כגרוגרת. תוס' הרא"ש. ג. לעשות ממנו אוכל שעורו כגרוגרת כשאר אוכלים. תוס' הרא"ש. ולפיכך מחשבתו מהניא להחמיר. ריטב"א. ד. אי כדי גמיאה זוטר. תוס' פסחים סה. ה. ולכך וכו' שיעורו כגרוגרת. תוס' פסחים סה. ו. [ו]אף על גב דלגמל לא הוי שיעורא בהכי הואיל וסתמא לפרה מיחייב אשיעורא דפרה. תוס' פסחים סה. ז. כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית הלוג. תוס' עירובין כט: דהיינו ביצה ומחצה. ריטב"א. ח. דהא בנזיר בפרק שלשה מינים (לח.) חשיב הך דשאר משקין ברביעית וכו' דהיינו שיעור כוס יפה אחר מזיגתו. תוס' עירובין כט: ט. רביעית דנטילת ידים. תוס' הרא"ש. י. [ד]אמר רב חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים וכו' כדתניא ורחץ בשרו במים מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. תוס' הרא"ש. יא. ואותו כוס הוא קורא רביעית של תורה, ולעיל מיניה איירי בכוס של ברכה. תוס' הרא"ש. יב. הכא. תוס' הרא"ש. יג. בכוס זה. תוס' עירובין כט: יד. התם. תוס' הרא"ש. טו. גבי בן סורר ומורה אינו חייב. תוס' הרא"ש. טז. והכל מודים שאין מברכים עליו עד שיתן לתוכו מים שיהא מזיג ולא מזיג. תוס' הרא"ש. ונותן בו קצת מים בתחילת הברכה. תוס' עירובין כט: יז. והיינו מים. תוס' עירובין כט: יח. ולאפוקי שבור. תוס' עירובין כט: יט. ושייך חי בכוס כדאמר (ב"ק נד) [גבי כלים. תוס' הרא"ש.] שבירתן זו היא מיתתן. תוס' עירובין כט: כ. שאינו מרוסק. תוס' הרא"ש. דעל כרחין מת הוא מדחייבין עליה משום נבילה. תוס' הרא"ש. כא. והאמר בפרק ערבי פסחים (פסחים קח:) דד' כוסות שיעורן ברביעית וכוס של קידוש אחד מהם וכו' וא"כ היכי נפיק ידי קידוש כיון דבעי טעימה מלא לוגמיו. תוס' יומא פ. כב. ונראה שהוא רוב רביעית דאמרינן (לקמן) [בפסחים] והוא דשתה רובא דכסא. תוס' פסחים קז.

רב נסים גאון

פרק שמיני המוציא יין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית. משתכח פירושיה בפרק ערבי פסחים [דף קח] אמר רב יהודה אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה. ואותבי' לשמואל מברייתא דקתני בה ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית. ופרקינן מאי כדי מזיגת כוס יפה דאמר שמואל כהאי שיעורא. ואמרו עוד [שם דף קט] אמר רב יצחק קיסטא דמוריסא דהוות בטבריא היא הוות כמין דמקדשא ובה משערין רביעית של פסח, ומיכן את למד כוס של ברכה רביעית. במסכת נזירות בפרק ג' מינים אסורין [דף לח], אמר ר' אלעזר עשר רביעיות נקיט רב כהנא בידיה, ה' סומקאתא וה' חיורתא, ה' סומקאתא נזי"ר ועוש"ה פס"ח שהו"רו למקד"ש ומת"ים סימן. נזיר, רביעית יין לנזיר. עושה פסח, דאמר רב יהודה אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית. שהורו, השותה רביעית יין אל יורה. במקדש, שהשותה רביעית יין ונכנס למקדש חייב. מתים, דתניא מניין לרביעית דם היוצאה משני מתים שהיא מטמאה באהל שנאמר [ויקרא כא] ועל כל נפשות מת לא יבא. וחמש חיורתא, חל"ה נזי"ר מצו"רע (שנפ"לו) [שנפ"סלו] בשב"ת סימן. חלה, רביעית שמן לחלה. נזיר, רביעית שמן לנזיר. מצורע, רביעית (שמן לנזיר מצורע) [מים למצורע]. ושנפסלו, דתנן ושאר כל משקין טמאין פוסלין את הגויה לרביעית. שבת דתנן ושאר כל המשקין ברביעית וכל השופכין ברביעית.

מסורת הש"ס

א) חלה פ"ב מ"ו ע"ש פסחי' מח: עדיות פ"א מ"ב, ב) [עירובין כט:], ג) [גי' הערוך ערך גס ד' גמיאה], ד) [נזיר לח.], ה) בס"י איתא אמרו, ו) [לעיל עה:], ז) [עירובין כט:], ח) [במדבר טו], ט) [לקמן עח.], י) [שבת פ"ט ה"ז], כ) [דף עט.], ל) [ועי' תוס' פסחים סה. ד"ה החולב], מ) [וע"ע תוספות ברכות נ: ד"ה מודים],

הגהות הב"ח

(א) תום' ד"ה המוציא וכו' ומיהו אי כגרוגרות דהמצניע:

לעזי רש"י

רדוי"ש [רידוישידור"א]. שפשוף, פצע.
לודיי"א [לוזי"א]. רטיה לעין.

מוסף רש"י

כגרוגרת. תאנה יבשה (ברכות מא.). **חמשת רבעים קמח ועוד חייבים בחלה.** חמשה לוגין ציפוריים שהן שבעה ועוד מדבריים, שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר, שנאמר גבי חלה (במדבר טו) ראשית עריסותיכם, כדי עריסותיכם, דהיינו עיסת מדבר שהוא עומר לגלגולת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאין וסאה ששה קבין מדבריות, חשוב עישור שבהן ותמצא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה, כיצד חלק שלש סאין שהן י"ח קבין ועשה מהן רבעי קב, היינו לוגין, ותמצא בהן שבעים ושנים לוג, טול עישור של שבעים הרי שבעה, והשנים הנשארים שתים עשרה ביצים הן, עישור שלהן ביצה וחומש ביצה, הרי שבעת רבעים ועוד, דהוא ביצה וחומש ביצה, ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו, שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו רובע, שהרובע שש ביצים, עשה מהן חמש ביצים גדולות והביצה וחומש ביצה נעשית ביצה גדולה, שנתוסף עליה חומשא מלגו דהוא שתות מלבר, הרי שש ביצים גדולות, דהוא רובע קב גדול, הרי עומר המדבר ששה רבעים ירושלמיים, וסאה ציפורית עודפת על ירושלמית שתות מלבר, כדאמר בעירובין (פג.) הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ציפוריים (פסחים מח: ועי' לעיל טו.).

הדרן עלך כלל גדול

רבינו חננאל

ופריק רבא לר' יוסי בר' חנינא ואמר הכי נמי ראויין לדוגמא, כשם שהבגד והשק אף על פי שאין בזה כשיעור ולא בזה כשיעור, כיון שאילו מתחברין יש בעיניהם כשיעור השק שהוא הקל ואיפשר לחברן זה בזה ולישב עליהן וראויין ליטמא מושב, כן התבן והעצה איפשר להוציא מזה כמעט ומזה כמעט להראותן דוגמא לקונה לומר מאילו אני מוכר, ולהכין חשובין בחיבורין, ויש צורך להוציאו כסדר הזה, משום כן מצטרפין לקל שבהן. **אבל** אוכלין שיעורן כולן כגרוגרת לפיכך מצטרפין זה עם זה, אבל קליפיהן ועוקציהן וסובן ומורסנן אין מצטרפין עמהן. ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים שהן מתבשלין עמהן ולפיכך מצטרפות. והא דתנן חוץ מקליפיהן ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים, חוץ מחוץ, ונמצא מיעוט ממיעוט ולרבות הוא כמה שפירשנו למעלה. **ושניא** חלה וסובין ומורסנן (אין) [ד]מצטרפין לקמח להוציא מכולן חלה, שכן עני אוכל פתו מעיסה בלוסה שיש בה סובין ומורסן וזו היא עיסתו, ואמר רחמנא ראשית עריסותיכם, אבל להוצאת שבת אין סובין ומורסן מצטרפין. **וכן** פולין אם חדשים הן הרי מנהג לבשלן בקליפיהן, וקאמר ר' יהודה בברייתא שאף הן מצטרפות עם הפולין. אבל אם הם ישנים ונשתחרו נראין כזבובים בקערה, ורגילין בני אדם לקלפן קודם בישול, והילכך אין קליפיהן מצטרפות עמהן. **הדרן עלך כלל גדול**

פרק שמיני המוציא יין כדי מזיגת הכוס. תנא כדי מזיגת כוס יפה, ומאי כוס יפה כוס של ברכה. והתם אמרינן אמר רב יהודה אמר שמואל כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה. ומותבינן ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית. ופרקינן אידי ואידי חד שיעורא הוא, והאי דקאמר צריך שיהא בארבעתן רביעית[א], בכל אחת רובע רביעית, כדאמרינן הכא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית. **ואמר** (רבה) [רבא] אף אנן נמי

א) נראה דחסר איזה תיבות וצ"ל שיהא בהן כדי רביעית היינו שיהא בארבעתן וכו'.